

Oskku ja etihka oahppoplána, sámi plána, studerénráhkkanahhti oahppoprográmma

oktasašfága

Dette er en nordsamisk oversettelse av den fastsatte læreplanteksten.
Læreplanen er fastsatt på dárogiella.

Máhttodepartemeanta mearridan lánkaásahussan 15.11.2019
Máhttodepartemeanta mearridan eksámenortnega 29.06.2020

Gusto 01.08.2022 rájes

Fága birra

Fága relevánsa ja guovddáš árvvut

Osku ja etihkka lea guovddáš fága áddet iežas, earáid ja máilmmi iežas birra. Bargadettiin olu oskuiguin ja

eallinoainnuiguin galget oahppit ovdánahttit máhtuid, gálggaid ja miellaguottuid mat galget oahpahit sin dustet

girjávuođa árgabeai-, servodat- ja bargoeallimis. Fágas galgá imaštallat, ja dat galgá movttiidahttit suokkardit

filosofalaš áššiid. Ehtalaš refleksuvnna bokte galgá fága addit rámmaid guorahallat ja čielggadit mii lea buorre

ja riehta indiviidii ja servodahkii dál ja boahpteáiggis. Ná fága ovddida oahppahábmema ja lea mielde

ráhkanahttimin ohppiid hálddašit eallima, leat vásttolaš mielborgárin ja váikkuhit guoddevaš servodahkii.

Oahppoplána lea vuodđuduvvon sámi árvvuide, gillii, kultuvrii ja servodateallimii.

Buot fágat galget leat mielde duohtandahkamin oahpahusa árvovuodu. Osku ja etihkka galgá addit ohppiide

máhtu oskkuid, eallinoainnu ja etihka birra ja oažžut áddejumi kultuvrralaš girjávuođas ja identitehtas. Dás lea

mearkkašupmi dasa ahte máhttit identifiseret ja oaivvildit dilemmaid birra mat čuožžilit go oahppit galget

giedáhallat hástalusaid dálááiggis. Máhttu fágas addá vuodu ohppiide reflekteeret mo mii eallit ovttas

iešguđetlágan árvvuiguin, miellaguottuiguin ja eallinoainnuiguin. Fága galgá váikkuhit dasa ahte oahppit

ovdánahttet áddejumi olmmošvuoigatvuodaide go besset reflekteeret vuodđoárvvuid birra nugo olmmošárvu ja

luonddu árvvusatnin. Fága váikkuha maddái dasa ahte čiekŋudit ohppiid demokratiijaáddejumi attedettiin

sidjiide máhtu oskkuid ja eallinoainnuid birra majoritehta-, minoritehta- ja eamiálbmotperspektiivvas. Fágas

oahppit hárhallet ehtalaš refleksuvnna, ja fága lea mielde ovdánahttimin ohppiid árvvoštallannávccaid.

Oahppoplána lea vuodđuduvvon sámi árvvuide, gillii, kultuvrii ja servodateallimii.

Guovddášelemeanttat

Oskkuid ja eallinoainnuid dovdan

Fága galgá addit máhtu ja áddejumi oskkuid ja eallinoainnuid birra báikkálaččat, nátionálálaččat ja

globálálaččat ja indiviida-, joavko- ja árbevierrodásis. Oahppit galget beassat oahppat mo oskkut ja

eallinoainnut gullet historjjálaš proseassaide ja mo dat laktásit servodatrievdadusaide ja kulturárbái. Oahppit

galget oahpásmuvvat oskkuid ja eallinoainnuid girjáivuhtii, ja iešguđetlágan árbevieruid siskkáldas girjáivuhtii.

Fága galgá addit vuodđu reflekeret majoritehta-, minoritehta- ja eamiálbmotperspektiivvaid Norggas.

Oskkuid ja eallinoainnuid suokkardeapmi iešguđetlágan metodaiguin

Oahppit galget guorahallat ja suokkardit oskkuid ja eallinoainnuid ovtastuvvon fenomenan iešguđetlágan

metodaid geavaheami bokte. Sin áddejupmi oskkuin ja eallinoainnuin stuorru ja hástaluvo gálduid, norpmaid

ja definišuvdnafámu analysa ja kritihkalaš refleksuvnna bokte. Máhttu iešguđetlágan oainnuid ja definišuvnnaid

birra oskkuid ja eallinoainnuid dáfus gullá guovddášelementii ja lea dehálaš áddet ja gieđahallat girjáivuodá.

Eksistensiála gažaldagaid ja vástádusaid suokkardeapmi

Fágas lea sáhka iešguđetlágan vugiid birra mo olbmot leat lahkonan áššiid oaivila, identitehta ja

duohtavuodagova birra oskkuid, eallinoainnu, etihka ja filosofijja bokte. Fága galgá addit saji reflekšuvdnii,

filosofalaš ságastallamii ja imaštallamii suokkardettiin eksistensiála gažaldagaid. Oahppit galget maiddái

oahppat áššiid birra maid birra lea stuorra sierraoaivilvuolta.

Máhttit oaidnit áššiid earáid perspektiivvas

Fága galgá addit ohppiide vejolašvuoda ovdánahttit iežaset oaiviliid ja miellaguottuid go deaivvadit earáiguin

siskkobeale- ja olggobeale-perspektiivvas ja dialogaid ja reflekšuvnnaid bokte ovttalárganvuodaid ja erohusaid

birra. Ná galgá fága leat mielde váikkuheamen dasa ahte oahppit ovdánahttet beroštumi ja árvvusatnima

earáide beroškeahtta kultuvrralaš, sosiála, oskkolaš dahje eallinoinnolaš duogážis. Fága galgá váikkuhit dasa

ahte oahppit ovdánahttet girjáivuodagelbbolašvuoda. Sámi perspektiivvat gullet dása. Fáttát mat gusket

sohkabeliide ja doaibmanávccaide, gullet maiddái dása.

Ehtalaš reflekšuvdna

Oahppit galget máhttit identifiseret ehtalaš dilemmaid ja ságaškuššat morálalaš áššiid iežaset vásáhusduogáža,

siskánandáidduid ja iešguđet ehtalaš modeallaid ja doahpágiid vehkiin. Ehtalaš reflekšuvdna addá

vejolašvuoda giedahallat stuorra ja smávva áššiid, riidduid ja hástalusaid main lea mearkkašupmi

skuvlaservodahkii, árgabeaieallimii ja globála servodahkii. Filosofalaš jurddašanvuogit addet ohppiide reaidduid

analyseret ákkastallamiid ja čuoččuhusaid.

Fágaidrasttildeddji fáttát

Álbmotdearvvasvuohtha ja eallimis birgen

Oskkus ja etihkas álbmotdearvvašvuođa ja eallinhálddašeami fágaidrasttildeddji fáttás lea sáhka jearrat

gažaldagaid iežas identitehta birra ja mii lea buorre eallin. Fága addá vejolašvuođa reflekteret lotnolas

áddejumi árvvu birra ja mearkkašumi birra bidjat rájaid alcces. Bargadettiin ehtalaš ja eksistensiála áššiiguin

oahppá dáidduid giedahallat hástaleaddji áššiid iežas eallimis, maddái áššiid nugo dásseárvu, sohkahealli ja

seksualitehta.

Demokratiija ja mielborgárvuohtha

Oskkus ja etihkas demokratiija ja mielborgárvuođa fágaidrasttildeddji fáttás galget oahppit eará oskkuid ja

eallinoainnuid máhtu bokte ovdánahttit dáidduid oaidnit áššiid earáid perspektiivvas. Go hástá ohppiid

ságaškuššat hástalusaid mat gusket cealkinfriddjavuhtii ja gulahallamii girjás servodagas, de fága lea

váikkuheamen demokratiijii ja mielborgárvuhtii. Ehtalaš reflekšuvdnii searvama bokte oahppit ohppet

problematiseret fámu ja olggobealvuođa ja jearrat dábálaš norpmaid hárrái.

Guoddevaš ovdáneapmi

Oskkus ja etihkas guoddevaš ovdáneami fágaidrasttildeddji fáttás oahppit galget beassat suokkardit

eksistensiála gažaldagaid ja searvat ehtalaš reflekšuvdnii luonddu ja olbmo saji birra das. Dát fáttmmasta

fáttáid nugo olmmošsoga boahhteáigi ja resursageavaheapmi ja mat perspektiivvat oskkuin ja eallinoainnuin

leat dasa.

Vuodđogálggat

Njálmmálaš gálggat

Njálmmálaš gálggat oskkus ja etihkas leat čilget ja ságaškuššat fágalaš fáttáid dárkilis giela ja rivttes

fágadoabageavaheami bokte. Dat mearkkaša muitalit vuodđoárvvuid ja eksistensiála áššiid birra. Dasto dat

mearkkaša giedahallat digaštallamiid osku-, eallinoaidno- ja árvoáššiid birra nu, ahte dat váldá vuhtii ovttaskas

olbmo integritehta.

Máhttit čállit

Máhttit čállit oskkus ja etihkas lea máhttit čilget ja ságaškuššat fáttáid mat leat heivehuvvon iešguđetlágan

bargguide oskkus, eallinoainnus ja etihkas. Dasto dat mearkkaša máhttit problematiseret fágalaš doahpágiid ja

fáttáid, ja máhttit hukset ollislaš ehtalaš ákkastallama. Máhttit čállit oskkus ja etihkas mearkkaša dasa lassin

máhttit geavahit gálduid kritihkalaš ja dárkilasti láhkai.

Máhttit lohkat

Máhttit lohkat oskkus ja etihkas lea máhttit reflekteret dihto oskkolaš teavsttaid birra ja áddet mo dáid teavsttaid

dulkon iešguđet láhkai laktása oskkuid siskkáldas girjáivuhtii. Dat mearkkaša maddái máhttit árvoštallat

gálduid relevánssa, ulbmila ja sáddejeaddji- ja vuostáiváldiperspektiivva dáfus. Dasto dat mearkkaša čájehit

gillilvuodá lohkat guhkit fágateavsttaid, ja áddet fágadoahpágiid geavaheami dain teavsttain, ja dat mearkkaša

máhttit orienteret teakstagirjáivuodas.

Máhttit rehkenastit

Máhttit rehkenastit oskkus ja etihkas lea máhttit lohkat ja digaštallat statistihkalaš materiálaččat mat máinnašit

oskkuid, eallinoainnuid ja etihka ja árvvoštallat mii relevánsasaid das lea áddet oskkuid ja eallinoainnuid saji

servodagas.

Digitála gálggat

Digitála gálggat oskkus ja etihkas lea gávnnaht mo digitála arenat geavahuvvojit diehtujuohkimii ja

váikkuheapmái osku- ja eallinoaidnosuorggis, ja reflekteret dan birra. Dat mearkkaša maid dáid gávdnat, dulkot

ja árvvoštallat iešguđetlágan gálduid go bargá fágaáššiiguin osku, eallinoainnu ja etihka birra. Dasto dat

mearkkaša ahte lea máhttu digitála gulahallama ehtalaš beliid birra ja áddejupmi dasa. Loahpas mearkkaša

gálga máhttit giedahallat čuolmmaid mat gusket iežas ja earáid digitála identitehtii.

Gealbomihttomearit ja árvvoštallan

Gealbomihttomearit ja árvvoštallan

Gealbomihttomearit

Oahpahusa mihttomearri lea ahte oahppi galgá máhttit

- ovdanbuktit ja buohtastahttit nuorta- ja oarjemáilmmi osku- ja eallinoaidnoárbevieruid guovddáš mihtilmasvuodaid, maid kristtalašvuodas ja islámas
- suokkardit ja ságaškuššat mo osku gullá historjjálaš rievdanproseassaide globálalaččat ja nášonálaččat
- čilget ja analyseret osku ja eallinoainnu majoritehta-, minoritehta- ja eamiálbmotperspektiivvas mas deattuha Sámi ja Norgga
- čilget ja ságaškuššat áigeguovdilis ovdamearkkaid oskkuid, eallinoainnuid ja politihka ovttasdoaimmii

- guorahallat ja ovdanbuktit mo sámi árbevieruid oskkolaš motiivvat leat geavahuvvon populárakultuvrralaš ovdanbuktimiin
- ságaškuššat osku- ja eallinoaidnokritihka iešguđetlágan hámiid
- čilget ja ságaškuššat guovddáš fágadoahpágiid mat gusket oskkuide, filosofijii, eallinoainnuide ja etihkkii
- analyseret ja árvoštallat iešguđetlágan máhttogálduid oskkuid, eallinoainnuid ja etihka birra
- suokkardit eksistensiála gažaldagaid ja vástádusaid ja reflekteret daid birra
- identifiseret ja ságaškuššat ehtalaš čuolmmaid mat gusket olbmuid gaskasaš oktavuodáide, gulahallamii ja eamiálbmotvuoigatvuođaide
- ságaškuššat olmmošárvvu ja luonddu iešárvvu go deaivvada teknologalaš ovdánemiin
- oaidnit earáid perspektiivvas ja giedáhallat digaštallamiid oskkuid, eallinoainnuid ja árvoáššiid birra
- digaštallat čuolmmaid mat gusket joavkkuide guoski ovdagáttuide, rasismii ja vealaheapmái
- suokkardit ja digaštallat ideaid olbmuid birra nu go dat bohtet ovdan iešguđetlágan filosofalaš árbevieruin, maddái eamiálbmotfilosofijias

Dađistaga árvoštallan

Dađistaga árvoštallan galgá leat mielde ovddideamen oahppama ja gelbbolašvuođa fágas. Oahppit čájehit ja

ovdánahttet gelbbolašvuođa oskkus ja etihkas go geavahit fága metodaidda ja máhtu oskkuid, eallinoainnuidda,

etihka ja filosofijja birra go suokkardit guovddáš čuolmmaid fágas. Oahppit čájehit ja ovdánahttet

gelbbolašvuođa etihkas go identifiserejit ja ságaškuššet áigeguovdilis ehtalaš čuolmmaid. Dasto oahppit čájehit

ja ovdánahttet gelbbolašvuođa go oaivvildit juoga, váldet earáid perspektiivvaid ja digaštallet dan lánke ahte

váldet vuhtii ovttaskas olbmo integritehta.

Oahpaheaddji galgá diktat ohppiidda váikkuhit oahpahussii ja arvvosmahttit oahppanhálu dainna lágiin ahte addá

ohppiide vejolašvuođa sátnádit fágalaš čuolmmaid ja gávdnat ja kritihkalaččat geavahit fága metodaidda ja

máhtuid reflekšuvnnas ja ákkastallamis. Oahppit galget beassat bargat suokkardeaddji láhkai oskkuin ja

etiHKain, imaštallat ja reflekteret ehtalaš ja filosofalaš gažaldagaid birra. Oahpaheadji ja oahppit galget

gulahallat ohppiid ovdáneami birra oskkus ja etiHKas. Oahppit galget beassat geahččaladdat. Ohppiid

čájehuvvon gelbbolašvuođa vuođu galget oahppit beassat mitalit maid sii orrot máhttimin ja reflekteret iežaset

fágalaš ovdáneami birra. Oahpaheadji galgá oaivadit viidásit oahppama birra ja heivehit oahpahusa nu ahte

oahppit besset geavahit rávvagiid ovddidit iežaset gelbbolašvuođa oskkus ja etiHKas.

Oppalaš árvoštallan

Oppalašárvosátni galgá čájehit oahppi ollislaš gelbbolašvuođa oskkus ja etiHKas oahpahusa loahpahettiin jo3

manjá. Oahpaheadji galgá plánet ja lámčit dili nu ahte oahppit besset čájehit iežaset gelbbolašvuođa iešguđet

lámkai mat fátmastit reflekšuvnna ja kritiHKalaš jurddašemi iešguđet oktavuodain. Oahpaheadji galgá bidjat

árvosáni oskkus ja etiHKas gelbbolašvuođa vuođu maid oahppi lea čájehan go oahppi lea geavahan máhtu ja

gálggaid lotnolasat.

Árvoštallanortnet

Oppalaš árvoštallan

Jo3 studerenráhkkanahtti oahppoprográmma: Ohppiin galgá leat okta árvosátni.

Eksámen ohppiide

Vg3 studieforbereende utdanningsprogram: Eleven kan trekkes ut til muntlig eksamen med forberedelsesdel. Muntlig eksamen blir utarbeidet og sensurert lokalt.

Eksámen privatisttaide

Vg3 studieforberedende utdanningsprogram: Privatisten skal opp til muntlig eksamen. Muntlig eksamen blir utarbeidet og sensurert lokalt. Fylkeskommunen avgjør om privatister skal få forberedelsesdel ved lokalt gitt eksamen.